

Стельмах М. Ю.

ORCID: 0000-0001-8996-4313

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича
Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, Україна*

МІФОЛОГІЧНА СИМВОЛІКА ГІР У ПЕРСЬКІЙ ЕПІЧНІЙ ТРАДИЦІЇ

Ключові слова: епос, міфопростір, гори, символ.

У перській епічній традиції, зокрема в “Шах-наме” Фірдоусі, гори мають виразне міфологічне навантаження. Вони не лише слугують географічним тлом для подій, а й символізують простір боротьби між силами хаосу і порядку, життя і смерті, свого і чужого.

Гора постає як первинний простір свіотворення, “точка нуль”, з якої починається людська історія. Саме в горах з’являється перший правитель, який живе в гармонії з природою, одягає себе та свій народ у шкури тигрів, що підкреслює архаїчний, доцивілізаційний характер епохи. Отже, у Фірдоусі гора виконує роль первісного міфологічного центру, своєрідної платформи для утворення світу, де з хаосу починає з’являтися порядок.

Символічне оселення першої людини / царя на горі має універсальний характер – аналогічні сюжети зустрічаються в багатьох культурах (згадаймо біблійний Едем, що, за окремими тлумаченнями, також розташований “на висоті”; або індійську гору Меру – центр світу). У перській традиції це підкреслює, що гори – це не просто тло для подій, а сакральне джерело початку, простір, де народжуються влада, світло і форма.

Гори в “Шах-наме” часто стають ареною героїчних зіткнень. Саме тут відбуваються вирішальні бої:

- Гушанг перемагає чорного змія і відкриває вогонь;
- у горах гине Форуд, син Сіавуша;
- Баграм убиває лева;
- Гудерз перемагає Пірана.

Ці події не випадкові – гори, як територія “на межі”, символізують конфлікт між світами. Це не простір Ірану: герої перетинають його, щоб вступити в контакт із невідомим, злом, хаосом.

З іншого боку, у мистецтві Близького Сходу гори асоціювалися з такими поняттями, як хаос, підземний світ, “неорганізоване” начало,

що протистояло космосу, порядку, світлу. Цей дихотомічний поділ добре втілено в “Шах-наме”, де герої, вступаючи в гори, фактично входять у простір темряви й випробування.

Прикладом є гора Есперуз, біля підніжжя якої зупиняється Кей-Кавус перед походом на Мазендеран. Її опис в епосі гіперболізовано тривожний, її описано як місце, де ховається сонце, місце, де було лігво лютих дивів, місце, де навіть слонам було страшно. Тут гора – це ворота у світ дивів, демонів, ворожої магії, місце поза межами людського впливу. Вона є фізичним та символічним кордоном, що відділяє Іран – царство культури і порядку – від сил темряви й хаосу.

Також образ гір неодноразово пов’язується не лише з початком чи битвами, а й з місцем покарання, простором відсічення від світла, вигнання і духовної ізоляції. Одним із найяскравіших прикладів цього є сцена ув’язнення Зоххака, тиранічного царя-зрадника, у якому втілено темну, демонічну силу. Його розіп’яли в кайданах між двома горами.

Гори тут є не лише фізичним бар’єром, а духовною межею: між минулим і майбутнім, між гріхом і надією на очищення, між зрадою світла і його незворотною наявністю. Ув’язнення “між двома горами” можна трактувати як міфологічне “підвішення” в порожнечі, у *liminal space* – проміжку, де душа в муках згадує про втрачений шлях. Якщо гора в інших міфах – шлях до світла, до блаженства, то тут вона перетворюється на перешкоду, на символ втраченої можливості: Зоххак бачить шлях угору, але вже ніколи не досягне його.

Отже, у перській епічній традиції гори є багатозначним міфологічним образом. Вони символізують:

- прапростір початку;
- хаос та випробування;
- кордон між цивілізацією та дикістю;
- місце ініціаційної битви героя;
- чужий, демонічний простір, який потрібно подолати, щоб утвердити порядок.